

Stockholm är ryktbart för sitt sköna läge och sina tjusande omgifningar. Detta är icke ensamt vår enskilda åsigt, som möjligen kunde tydas partisk; en mängd utländske resande med vitsordadt omdöme delar den, och har jemfört Stockholm, om icke ställt det i visst fall framom Europas erkänt skönaste hufvudstäder, såsom Genua, Neapel och Constantinopel. Omvexlingen af höjder och lågland, af Mälarens förening med Östersjöfjärden fördelade i flera holmar med rika vattenpartier ända in i sjelfva staden, bildar behagligt storartade taflor, så väl då man från skärgården nalkas Stockholm med den Södra malmens, staden dominerande, från vattenkanten till höjden husbeklädda klippsträckningarne, som ock då man från de sistnämnde tager utsigten öfver de lågländtare vidsträckta stadsdelarne.

Birger Jarl afsåg att med Stockholms anläggning bilda en nyckel till Mälarebassinen, ett skydd för rikets vid den sistnämnde belägna öppna hufvudstäder, och anläggningen höjde sig för detta mål såsom starka fästningsverk, inom hvars murar fredens yrken sökte sitt skydd. Stockholms försvarsstyrka ökades fortfarande, så att det under Gustaf I var en af den tidens starkaste fästningar. Stadens område begränsades då af fästningsmurarne, hvilka endast omslöto Kedjeskär (nuvarande Riddarholmen), Gustafsholmen (n. v. inre staden) och Helgeandsholmen. De nu så kallade Malmarne voro då till större delen endast bergåsar och kärrbunden mark, hvars få kyrkor och byggnader raserades i krigstider af Stockholmarne sjelfva för att icke i dem lemna stöd åt fienden. Af dessa befästningar återstå nu knappt några märkbarare spår, de hafva vikit för tidens omskapande ande medelst förändradt krigssätt, vådeldar, och de fredliga värfvens behof af utrymme för deras raskt fortgående utveckling. Stockholm har så småningom öfvergått från en fästning till en vidsträckt öppen stad, för hvars skydd man i vår tid varit omtänkt att anlägga befästningar. Stadens af vattnet särskiljda delar förbindas genom 12 broar, hvaraf flera särdeles prydliga, och dessutom af en mängd ordnade farleder medelst roddbåtar och smärre ångbåtar. Den beskyllning för missvård af Stockholms inre, som ännu i en ej aflägsen tid möjligen kunde med fog göras, men som har en förklaringsgrund i fordna tiders ständiga krig, då nationalkänslan var

mera böjd att i de kapitaler, vi kunde skapa, se ett oundgängligt medel för vinnande af krigsära, än till användning för inre förbättringar och försköningar, skälen till denna beskyllning hafva under sednare fredstid allt mera utplånats. Ståtliga, palatslika byggnader hafva uppstått öfver allt i staden, äfven i trakter der för ett par decennier tillbaka ett stenhus var en sällsynthet; nya torg, gator och allmänna promenader hafva anlaggts och reglerats; gaslysning och vattenledning öka trefnaden och bekvämligheten, och om man ännu har skäl att skaka hufvudet åt vår gatuläggning, så kunna vi dock trösta oss med att rörläggningen för nämnda begge nyare tids uppfinningar länge stört all stadig gatuförbättring, men vi kunna dock hänvisa till några nylagda gator som gifva oss hopp att snart äfven i detta fall undgå anmärkning.

Då vår afsigt är att endast taga en överblick af de teckningar, som här följa, förbigå vi Stockholms historia och vilja endast något dokumentera oss inom stadens nuvarande belägenhet. Uppförd dels på öar, dels på fasta landet, utgöres den af sex hufvuddelar, nemligen:

Egentliga staden, byggd på Riddarholmen, Gustafsholmen och Helgeandsholmen, ligger nästan i medelpunkten af förstäderna (malmarne) och de kringliggande öarne, är tätt bebyggd och dess inre med sina smala och krokiga gator och gränder företer ännu flere utmärkande drag af stadens höga ålder. Bredare och räta gator äfvensom den vackra hamnen (Skeppsbron) äro i nyare tider anlaggde utanför den gamla stadsgränsen, som nu endast betecknas af Vester- och Österlånggatornas sträckningar, och de åldriga husen moderniseras småningom. På stadens högsta punkt mot hamnen ligger det utmärkt sköna slottet, och bildar genom sitt läge en behaglig hvilopunkt för ögat i hvarje mera omfattande utsigt öfver staden. Öfver dessa stadsdelar uppspira Riddarholmskyrkans, Storkyrkans och Tyska Lutherska församlingens kyrkas torn.

Norrmalm med **Blasiholmen** (norra förstaden) är den bäst bebyggda och folkrikaste del af hufvudstaden, bildar bakgrunden i taflan då man inlöper från Saltsjösidan och tager vyen längs hamnen. Den har fyra kyrkor: S:t Clara, Jacobs och Johannes samt Adolf Fredriks.

Ladugårdslandet, ännu så benämndt sedan den tid det utgjorde egor till Kungsladugårdarne, sammanhänger med Norrmalm och blir genom de utmärktare byggnader der uppföras en allt värdigare del af den sistnämnde. Dess föreslagna tornbyggnad skulle bli en prydnad för hela staden. Kasererna för Stockholms garnison äro i denna stadsdel belägna.

Kungsholmen, en bergig ö, vester om Norrmalm, är blott till en mindre del indelad till staden, och denna del har alldeles karakteren af en småstad för sig. Kyrkan och hit förlagde publika inrättningar, såsom Garnisons-

sjukhuset, Kongl. Myntet, Serafimerlazarettet m. fl. vackra byggnader, bidraga dock att den äfven i det yttre värdigt sluter sig till det hela.

Skeppsholmen och **Kastellholmen**, tvenne större holmar i Saltsjön, upptagas nästan uteslutande med etablissementer för den del af krigsflottan, som är förlagd till hufvudstaden, såsom kyrka, boställslägenheter, kaserner, en del af krigsmaterieln o. s. v. Kastellholmen bär sitt namn af en kasernbyggnad i form af ett kastell, nedom hvilket ett salutbatteri är uppfördt.

Södermalm (Södra förstaden) är den vidsträcktaste, mest högländta och bergiga samt glesast bebyggda del af Stockholm. Den är kringfluten af Mälaren och Saltsjön, endast genom smala näs vid Danviken och Skans tull samt medelst Liljeholmsbron vid Horns tull förenad med fasta landet. Sedd från sjösidan reser sig den utmärkt vackra Catharina kyrka öfver de husbeprydda klippterrasserna. Maria kyrka, den andra och äldsta församlingen på denna malm, framstår deremot med den till formen mest misslyckade tornbetäckning bland Stockholms kyrkor, ehuru sjelfva kyrkan är rymlig och vacker. Till denna förstad räknas tvenne holmar i Mälaren: Långholmen, nästan endast upptagen af der anlagde korrektionshus, och Reimersholm, ett, enskild person tillhörigt, landställe.

Stockholm har 11 tullar. Räknadt från Skans tull till Norr tull har det öfver $\frac{1}{2}$ Svensk mil i längd. I anseende till de olika delarnes insulära läge kan det ej kringgås, men omkretsen anses utgöra omkring 2 Svenska mil, oberäknadt Kongl. Djurgården, som allt mera får likhet med en förstad och som har vid pass en half mils omkrets.

Låt oss nu göra en promenad och derunder taga de särskilda utsigterna närmare i betraktande; men innan vi stiga i land kasta en blick på

Riddarholmen från sjösidan.

Det gamla *Kedjeskär*, sedan kalladt *Gråmunkeholmen*, efter det af Magnus Ladulås der anlagda klostret, hvilket namn under Christinas regering började utbytas till det nuvarande. Riddarholmen är, näst sjelfva staden inom broarne, att anse för den märkligaste delen af Sveriges hufvudstad, så väl åt sjösidan sedd som från landsidan utmärkt af en väl ordnad gruppering af byggnader. Till venster om åskådaren synes på vår utsigt Kongl. Slottet, derefter följa Cellfängelset, Rådstugan och Riddarhuset, belägna på en del af staden inom broarne. Öfver denna del uppskjuter Storkyrkotornet och längst till venster synes den lilla vackra holmen Strömsborg. På sjelfva Riddarholmen framträder för åskådaren, i fortsättning med de nu nämnda, Kongl. Boktryckeriet, med den prydliga Simskolan vid stranden; Frimurarhuset; ett torn, lemning af de

fordna fästningsverken; Auktionsverket, Assistanskontoret m. m. Den med tvenne tornrundlar framträdande byggnaden är »Kungshuset», så kalladt, emedan hofvet i 57 år der residerade medan det nuvarande slottet byggdes; nu är det upplåtet för Svea Hofrätt, Kammarkollegium, Statskontoret, Räntekammaren, Riksboksslutskontoret, Chartæ-Sigillatæ-kontoret och Kongl. Serafimerordensgillet. Huset dernäst, beläget på andra sidan om uppfarten från hamnen, i hvilken de flesta ångfartyg som från Stockholm befara Mälaren äro stationerade, är Kongl. Kammarrättens hus, med Kongl. Kammarrätten, Fångvårdsstyrelsen, Topografiska korpsen och Kammarkollegii archiv. Öfver denna vackra grupp af byggnader uppspirar Riddarholmskyrkans torn, och på längre afstånd synes från det inre af staden Tyska kyrkans tornspira. Längs till höger framträder en del af Södermalm med Catharina kyrka.

Riddarholmskyrkan.

Vi befinna oss nu på Riddarhustorget med Riddarhuset till höger och framför detta den af Ridderskapet och Adeln år 1774 uppresta statyen öfver Gustaf I, en af de vackraste statyer i Stockholm. Passera vi den korta men prydliga bron, så befinna vi oss på den rymliga plats som upptager det inre af Riddarholmen: Birger Jarls torg, så kalladt sedan statyen af Stockholms grundläggare här blef upprest. Riksgäldskontorets hus, det första till höger på andra sidan bron, undanskymmer från vår ståndpunkt denna Fogelbergs vackra staty. Kyrkan är dock Riddarholmens förnämsta fornminne och prydnad, och har blifvit oss ännu dyrbarare såsom numera de förenade Skandinaviska rikenas konungagraf. Kyrkan byggdes till klosterkyrka mellan åren 1278 och 1285, förföll efter klostrets indragning år 1527, iståndsattes och tillbyggdes af Johan III samt erhöll då den vackra tornspira som d. 28 Juli 1835 af åskeld antändes och nedbrann jemte kyrkotaket samt tak och torn på de kring kyrkan utbyggda grafchoren. Reparationen efter denna ödeläggelse hann först år 1846 afslutas, och visar sig kyrkan nu åter i sitt gamla utseende, med undantag af tornspiran, som, för framtida trygghet, uppfördes af genombrutet jernarbete. De grafchor vi se vid norra sidan äro det Carolinska, de Lewenhauptska grafchoren, tvenne förenade under ett tak, och det Wachtmeisterska och v. Fersenska grafchoret. På andra sidan om kyrkans högchor och midt emot det Carolinska synes det Gustafvianska. Derbredvid är det nya vackra grafchor, som vår nu regerande konungaätt åt sig låtit uppföra. Öfriga grafchor äro det Wasaborgska, det Banérska, det Torstenssonska; monumenter och epitaphier äro dessutom uppförde öfver Magnus Ladulås, Carl VIII Knutsson, Gabriel Oxenstjerna, Johan Mornay, Gabriel Rosén, Knut Lejonhufvud, Johan Törne m. fl.

Från Ridderhustorget taga vi vägen öfver Myntgatan och befinna oss så på Mynttorget med utsigten åt

Kungsholmen.

Utsigten begränsas på venstra sidan af cellfängelset, på den högra af jernbron till Helgeandsholmen och de på denna holme befintliga Kongl. Hofstallet tillhöriga byggnader. Framför oss hafva vi Nya Kungsholmsbron, så kallad endast till skillnad från en annan bro, som, ledande till samma stadsdel, benämnes den Gamla. På aflägsnaste sidan om bron se vi Kungsholmen, hvarå Seraphimerlazarettet, Kyrkan och ångqvarnen, gemenligen kallad Eldqvarnen, förnämligast uppfattas af vårt öga.

Fortsätta vi nu promenaden öfver Norrbro till

Gustaf Adolfs Torg,

det genom sina omgifningar prydligaste torg inom hufvudstaden, och derifrån kasta en blick tillbaka, så hafva vi Kongl. Slottet i fonden, Prins Oscars palats till höger och Kongl. Theaterhuset till venster. Ett störande grummel i denna vackra tafla är den så kallade Bazaren och stallbyggnaderne, hvilka undanskymma nordvestra flygeln af slottet och ovillkorligt låter vår fantasi måla den fördelaktiga förändring, som kan åstadkommas, om staden en gång vet begagna sig af konung Oscars storartade gåfva för rödjandet af Helgeandsholmen. Torgets medelpunkt prydes af Gustaf II Adolfs staty, uppförd på allmän bekostnad, modellerad af l'Archevesque, gjuten 1779, rest 1791, aftäckt 1796.

För att få en mera hel vy af slottet och bron, vilja vi taga dem i betraktande från

Blasieholmen.

Häriifrån kunna vi öfverse hela norra façaden af Kongl. Slottet med Lejonbacken, på slottets vestra sida Mynttorget med Försäkringsbolaget Skandias hus, Stockholms Brandförsäkringskontor, hvaröfver på afstånd Ridderholmskyrkans torn, och Kanslihuset med sin façad af 4 jättekolonner åt torget. På högra sidan af utsigten se vi prins Oscars palats och derifrån fortlöpande byggnader vid Strandgatan, slutande med greffliga Bondeska huset. Sedan det gamla slottet 1697 nedbrunnit, börjades byggandet af det nuvarande af Tessin d. y. följande år, men blef genom tillstötande motgångar under arbetets fortgång ej färdigt till inflyttning för Kongl. Familjen förr än år 1754 och ej till

sitt yttre fulländadt förr än år 1760. Norra uppfarten, s. k. Lejonbacken, efter der uppställda tvenne bronzelejon, blef till sin yttre ornering mot bron först år 1834 färdig i det skick den nu är. Norrbro, som redan upptagits på Tessins ritning till slottsbyggnaden, blef ej afslutad förr än under Gustaf IV Adolfs sednare regeringsår. Den är 320 alnar lång och 32 alnar bred med 7 hvalfbågar, hvaraf tre på den delen som är sammanbyggd med Helgeandsholmen och af hvilka det mellersta upptages af schweitzeriet vid den vackra Strömparterren nedanför bron. Öfver bron synes bazarbyggnaden och der bakom Helgeandsholmens byggnader.

Vända vi nu blicken ut åt Saltsjön, så hafva vi

Skeppsholmen

åt venster. Främst presenterar sig här Skeppsholms församlings kyrka, uppkallad efter Carl Johan, fullbordad 1842. Den vackra tornprydda byggnaden är Kanonierkasernen och der bakom synes förrådsbyggnader, magasinshus o. d. Den södra malmen af staden begränsar utsigten.

Innan vi avsluta vår promenad är skäl att gå öfver bron och vid Carl Johans kyrka taga en öfverblick af staden mot norr. Vår utsigt infattas härifrån af Stockholms skönaste och dyrbaraste byggnader: Kongl. Slottet och Nationalmuseum. Mellan dessa se vi strömmen med dess prydliga bro och kajer och det vackra Norrmalm, hvaröfver Clara, Adolf Fredriks och Jacobs kyrkor höja sina torn.

